כיצד מברכין על הפירות על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים: **גמ׳** מנא ה״מ דתנו רבנן קדש הלולים לה׳ מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם מכאן אמר ר״ע אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך והאי קדש הלולים להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה חד דאמר רחמנא אחליה והדר אכליה ואידך דבר הטעון שירה טעון חלול ושאינו טעון שירה אין טעון חלול וכדר׳ שמואל בר נחמני א״ר יונתן דאמר ר׳ שמואל בר נחמני א״ר יונתן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין הניחא למאן דתני נטע רבעי אלא למאן דתני כרם רבעי מאי איכא למימר דאתמר ר׳ חייא ור׳ שמעון ברבי חד תני כרם רבעי וחד תני נטע רבעי ולמאן דתני כרם רבעי הניחא אי יליף ג״ש דתניא ר׳ אומר נאמר כאן להוסיף לכם תבואתו ונאמר להלן ותבואת הכרם מה להלן כרם אף כאן כרם אייתר ליה חד הלול לברכה ואי לא יליף גזרה שוה ברכה מנא ליה ואי נמי יליף גזרה שוה אשכחן לאחריו לפניו מנין הא לא קשיא דאתיא בקל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן אשכחן כרם שאר מינין מנין דיליף מכרם מה כרם דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה איכא למפרך מה לכרם שכן חייב בעוללות קמה תוכיח מה לקמה שכן חייבת בחלה כרם יוכיח וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה מה להצד השוה שבהן שכן יש בו צד מזבח ואתי נמי זית דאית ביה צד מזבח וזית מצד מזבח אתי והא בהדיא כתיב ביה כרם דכתיב ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית אמר רב פפא כרם זית אקרי כרם סתמא לא אקרי מ״מ קשיא מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח אלא דיליף לה משבעת המינין מה שבעת המינין דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון ברכה מה לשבעת המינין שכן חייבין בבכורים ועוד התינח לאחריו לפניו מנין הא לא קשיא דאתי בקל וחומר כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לכ״ש ולמאן דתני נטע רבעי הא תינח כל דבר נטיעה דלאו בר נטיעה כגון בשר ביצים ודגים מנא ליה אלא סברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה: ת״ר אסור לו לאדם שיהנה מן העוה״ז בלא ברכה וכל הנהנה מן העוה״ז בלא ברכה מעל מאי תקנתיה ילך אצל חכם ילך אצל חכם מאי עביד ליה הא עביד ליה איסורא אלא אמר רבא ילך אצל חכם מעיקרא וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העוה״ז בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנא׳ לה׳ הארץ ומלואה ר׳ לוי רמי כתיב לה׳ הארץ ומלואה וכתיב השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם לא קשיא כאן קודם ברכה

כאן

כיצד מברכין וכו׳ חוץ מן היין. שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו וכן הפת: **בורא מיני דשאים.** לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים זרעים כגון קטניות ורבי יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין: **גמ׳ קדש הלולים.** בנטע רבעי כתיב ומשמע שני הלולים טעון באכילתו כשאוכלנו בשנה הרביעית שהוא מותר באכילה: **האי מיבעי ליה.** הלולים לשון חלולים חד מינייהו אתא לאורויי אחליה והדר אכליה הוציאהו לחולין ע״י פדיון אם בא לאוכלו חוץ לירושלים וחד ללמדך שלא נאמרה תורת רבעי אלא בכרם שנא׳ קדש הלולים דבר שמהללין בו טעון חלול והיינו יין: **שאין אומרים.** הלוים שיר של קרבן במקדש אלא על היין כשמנסכין נסכי מזבח: **הניחא למ״ד כו׳.** כולה סוגיא דפרקא הוא וה״ק הניחא הא דילפת ברכה מהכא למאן דתני נטע רבעי דאית ליה כל פירות האילן בתורת רבעי ולא דריש מהכא דבר דטעון הלול טעון חלול אייתר ליה חד הלול לברכה: **מאי איכא למימר.** הא מיבעי ליה למדרש שאין חלול אלא במקום הלול: **חד תני כרם רבעי.** בכל מקום שיש במשנה נטע רבעי תני איהו כרם: **הניחא אי יליף ג״ש.** דריש למלתיה בג״ש ואייתר ליה חד הלול לברכה: **אשכחן לאחריו.** כדאשכחן בברכת המזון דכתיב ואכלת ושבעת וברכת (דברים ח): **חייב בעוללות.** וכרמך לא תעולל (ויקרא יט). איזהו עוללות כל שאין להן פסיגין לא כתף ולא נטף אלא שורה יחידית של ענבים: **קמה תוכיח.** דאשכחן דלאחריה רחמנא ברכה דכתיב תאכל בה לחם וגו׳ (דברים ח) וסמיך ליה ואכלת ושבעת וברכת: **צד מזבח.** יין לנסכים וסלת למנחות: **ז׳ מינין.** האמורים בארץ חטה ושעורה וגו׳ (שם ח) ובתרייהו כתיב ואכלת ושבעת וברכת: **שכן טעונים בכורים.** דהכי אמרינן במנחות (פ״ט ד׳ פד:) נאמר כאן ארץ כי תבא אל הארץ (דברים כו) ונאמר להלן ארץ חטה ושעורה מה להלן שבח הארץ אף כאן שבח הארץ: **אלא סברא הוא.** דלתרווייהו לית להו פירכא למאן דתני כרם ויליף ברכה מז׳ המינים איכא פירכא שכן טעונים בכורים ולמאן דתני נטע רבעי איכא למפרך התינח מידי דבר נטיעה דלאו בר נטיעה מנלן אלא סברא הוא דכיון דנהנה צריך להודות למי שברא: **מעל.** כנהנה מן ההקדש דכתיב לה׳ הארץ ומלואה כדאמרינן לקמן: **לאחר ברכה.** הרי היא לבני אדם:

גחל

כיצד מברכין. לא שייך להקשות תנא היכא קאי דקתני כיצד כדפריך בריש מכילתין (ד׳ ב.) משום דהכא סברא הוא לברך כדמסיק בגמרא לאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה אי נמי י״ל דקאי אמתני׳ דמי שמתו (ד׳ כ:) דקתני בעל קרי מברך לאחריו ואינו מברך לפניו והכי נמי שייך הכא לברך על כל דבר ודבר ע״כ קאמר הכא כיצד מברכין:

אחליה והדר אכליה. תימה למה לי קרא הא בפ״ב דקדושין (ד׳ נד:) גמרינן קדש קדש ממעשר שני א״כ נילף ממעשר שני וי״ל אי לאו קרא דהלולים הוה אמינא דאדרבה נילף לחומרא קדש קדש משביעית ואין לו פדיון[א]. עוד פי׳ רבינו חיים כהן אי מהתם הוה אמינא כי מעשר שני ממש ודוקא בזמן שמעשר שני נוהג כמו בשנה ראשונה ושניה ורביעית וחמישית לשמטה נוהג חלול אבל שלישית וששית שמעשר עני דוקא אימא לא קמ״ל חלולים[ב]:

שאין אומרים שירה אלא על היין. פירוש אין אומרים שירה על שום אכילת מזבח כגון זריקת דמים[ג] ונסוך המים כי אם על היין אבל ודאי מצינו שירה בלא יין כגון הלל שבשחיטת פסחים (תמיד נשנה ד׳ סד.) [ע״ש בתוספות]:

ולמאן דתני כרם רבעי וכו׳. ועתה קיימא לן דרבעי נוהג אף בח״ל מיהו בכרם נוהג ולא בשאר אילנות דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בח״ל וכרם רבעי בזמן הזה[ד] מחללין על שוה פרוטה ושוחקו ומטילו לנהר וכן מפורש בשאלתות דרב אחאי [פרשת קדושים סימן ק]:

ואתי נמי זית במה הצד. וא״ת איכא למפרך מה להצד השוה שכן חייבים בלקט דפרט בכרם היינו לקט משא״כ בזית דאין בו לקט וי״ל דניחא ליה למפרך פירכא אפי׳ יהא הצד השוה חשוב למיתי זית מיניה מ״מ קאמר דשאר מינים לא ידע מיניה:

תינח לאחריו. דעיקר ברכה לאחריו דכתיב ואכלת ושבעת וברכת: **לפניו** לכ״ש. לאו ק״ו הוא דא״כ תהא ברכה לפניו מדאורייתא ולעיל פרק מי שמתו (דף כא.) משמע גבי בעל קרי דלאו דאורייתא הוא ואפי׳ רבי יהודה לא פליג אלא משום דעשאן כהלכות דרך ארץ (שם ד׳ כב.):

דבר שאין גדולו מן הקרקע. כגון בשר וחלב. וא״ת מאי איריא בשר אפילו ירקות נמי לא אתיא[ה] ליה וי״ל דאיכא למימר קמה תוכיח ולפי׳ רש״י ניחא דגרים דלאו בר נטיעה מנין וליכא למימר דאתא משאר אילנות דאיכא למפרך מה להנך שכן חייבים בפאה: **אלא** סברא הוא אסור לאדם שיהנה כו׳. וקרא דנסיב לעיל אסמכתא בעלמא והגמרא היה סבור מתחלה ללמוד גמור הוא:

כאן

מסורת הש"ס

א) [לקמן לג.], ב) ת״כ פ׳ קדושים פ״ג פ״א, ג) ערכין יא. יב., ד) [לקמן מח: פ״ש פירש״י ד״ה כשהוא שבע וכו׳ ות״ה כשהוא רעב וכו׳], ה) [קדושין ה: לא. וש״נ], ו) ב״מ פ״ו:, ז) תוספתא רפ״ד, ח) [אלא פ״ו מ״ד], ט) אשר תבוא תמלאך, י) [דברים ח], כ) [שייך לע״ב], ל) [ועי׳ תוס׳ ב״ק סט: ד״ה קדש וכו׳ ביצר ביאור ותו׳ קדושין נד: ד״ה נמר], מ) [ועי׳ היטב תוס׳ קדושין ב: ד״ה אמרו], נ) [וע״ע תוס׳ יומא עט. ותוס׳ סוכה מו: ותוס׳ חולין קו. ד״ה ולא].

◆

תורה אור השלם

1. ובשנה הרביעת יהיה כל פריו קדש הלולים ליי: ויקרא יט כד
2. ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים והלכתי לנוע על העצים: שופטים ט יג
3. ובשנה החמישת תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו אני יי אלהיכם: ויקרא יט כה
4. לא תזרע כרמך כלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם: דברים כב ט
5. ויבער אש בלפידים וישלח בקמות פלשתים ויבער מגדיש ועד קמה ועד כרם זית: שופטים טו ה
6. לדוד מזמור ליי הארץ ומלואה תבל וישבי בה: תהלים כד א
7. השמים שמים ליי והארץ נתן לבני אדם: תהלים קטו טז

◆

גליון הש"ס

גמ׳ אחליה והדר אכליה. בירושלמי פ״ז דפאה אמר אתן דרשה דהלא לא מתמניין רבנן בין ה׳ נהר׳. וכן הוא בירושלמי פ״ה דפאת על דרשה דלאה הכרים אלו ל״ש מאמות: שם חד תני כרם רבעי. עי׳ תוס׳ מג ע״ב רש״י ד״ה קלא ותע״ג: שם כרם זית איקרי. ועיין זה חולין קלט ע״ב וש״נ: תוס׳ ד״ה ולמאן כו׳ שוה פרוטה. וכן הוא ברבינו יונה ובפ״מ ותמוה לי כיון דילפינן חלול חלול ממעשר ליבעי חלול על דבר שלוה מרה ול״ש:

◆

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש הוסיף. אבל כיון ששמענו מהאי קרא שמחללין אותו כמעשר אית לן למילף שפיר קדש קדש ממעשר. ב. בתוס׳ רי״ש הוסיף, הקטרה. ג. בתוס׳ רי״ש הוסיף, וגם בלילי פסחים ובמלחמה כדאשכחן ביהושפט בדברי הימים. ד. בתוס׳ רי״ש כתב. דקי״ל כמאן דתני כרם רבעי אבל נטע רבעי לא הוי וקיימא לן כל המיקל וכו׳ א״כ אין נטע רבעי נוהג עכשיו אבל כרם רבעי נוהג. ה. בתוס׳ רי״ש כתב. דאיכא למיפרך מה להני שכן מין אילן ויש בהם דין ערלה ונטע רבעי משא״כ בירקות (ועיין שם במגיה שהאריך הרבה בבאור הגירסה שבדברי התוס׳ ״מה להנך שכן חייבים בפאה והביא מספר מעשי חייא שגורס ״חייבים בערלה״).

עין משפט
נר מצוה

א א מיי׳ פ״ח מהל׳ ברכות הלכה א ב) סמג עשין כז טוש״ע או״ח סימן רב סע׳ א:
ב ב מיי׳ ופמג שם טור וש״ע א״ח סימן רג סעיף א:
ג ג מיי׳ פ״ג שם הל׳ ב סמג שם טוש״ע א״ח סי׳ קסו סעיף ב:
ד ד מיי׳ פ״ח שם [הל׳ א] סמג שם טוש״ע א״ח סימן רה סעיף א:
[ה] מיי׳ פ״ג מהל׳ כלי המקדש הלכה ב:
[ו] מיי׳ פ״ט מהלכות מעשר שני [הל׳ א] טוש״ע י״ד סימן רצד סעיף ז ובהג״ה שם:
ה ז ח מיי׳ פ״א מהל׳ ברכות הל׳ ב סמג שם טור א״ח סימן רי סעיף א:
ט [מיי׳ פ״ב מהל׳ בכורים הלכה ב]:

◆

מוסף רש"י

המוציא לחם מן הארץ. עשר תיבות הללו כנגד עשר מצות התלויות בתבואה, לא תחרוש, זריעת כלאים, לקט, שכחה, ופאה, חלה, תרומה, מעשר ראשון, ושני, ועני, וכנגד עשר תיבות שבמקרא זה (תהלים קד יד) מצמיח חציר לבהמה ועשב לעבודת האדם להוציא לחם מן הארץ (סידור רש״י סי׳ תב. הפרדס עמ׳ קצ) ולכן צריך לנגוע בעשר אצבעות כנגד עשר אלו (הפרדס שם). **כשהוא שבע מברך.** מצוה לברך ולהודות על שבעו. **כשהוא רעב.** והוא בא להפיק רעבו על ידי בריותו של הקב״ה, **לא כל שכן.** שזה צריך לברך להקב״ה יותר (לקמן מח:). **וזית מצד מזבח אתי.** כלומר, ואי מדרשה בעי למילפיה, הא בכלל כרם הוא (ב״מ פז:).

◆

רבינו חננאל

ואי נמי יליף גזרה שוה אשכחן לאחריו לפניו מנין. [פירוש] ואפילו אי יליף גזירה שוה ואייתר ליה חד הילול לברכה, כמה דאייתר חד הילול למאן דתני נטע רבעי, הא תינח לאחריו, ברכה לפניו מנא להו לתרוייהו. ודחינן הא לא קשיא, כיון דילפת ברכה לאחריהם מן התורה, ברכה לפניהם [מ]קל וחומר מיתו לה, כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן ועמדה ההלכה. ודייקינן הא ניחא למאן דתני נטע רבעי, ומרבי לכל אילן ברביעי, אייתר ליה חד הילול לברכה לאחריהם, ולפניהם מקל וחומר. אלא למאן דתני כרם רבעי, אייתר ליה חד הלול לברכה בכרם לפניה, ולאחריה מקל וחומר. שאר מינים שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם מנא ליה. ולמאן דתני נטע רבעי הא תינח מידי דבר נטיעה, מידי דלאו נטיעה כגון ירקות מנא לן. ושנינן לא קשיא כל גידולי קרקע קא מרבי. הא תינח גידולי קרקע אבל בשר חגבים וביצים וכיוצא בהן מנא לן. ולא מצאו שניהם ר׳ חייא ור׳ שמעון ברבי תשובה. ואסיקנא למאן דתני כרם רבעי, שבעת המינין טעונין ברכה לפניהם ולאחריהם, לאחריהם מן התורה ולפניהם מקל וחומר. ולמאן דתני נטע רבעי, כל גדולי קרקע טעונין ברכה מן התורה ושאר דברים סברא הוא שאסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך.